

rozhowor

Moje práce snad měla smysl...

Doc. PhDr. Jiří Poláček, CSc. (1951), je vysokoškolským pedagogem a literárním historikem zaměřujícím se zejména na meziválečné období české literatury. Vydal monografii o postavách Vančurových próz *Portréty a osudy* (1994), soubor studií o meziválečné české literatuře *Tvorba a recepce* (2003), esejistickou knížku *Básnický rok* (2015) a výběr studií k dílu Karla a Josefa Čapků s názvem *Bratři Čapkové* (2020). Mimoto je spoluautorem zhruba dvaceti knih, zejména spisovatelských slovníků a kolektivních monografií. Dlouhodobě pravidelně spolupracuje také s Ústavem české literatury Filozofické fakulty MU a rovněž – především jako vždy vstřícný a mimořádně erudovaný recenzent – s časopisem *Bohemica litteraria*.

Proč jste se rozhodl pro studium češtiny a historie? Kdo vás při rozhodování nejvíce ovlivnil? Měl jste nějaké alternativy?

Už v dětských letech jsem hodně četl, měl jsem rád třeba knihy Eduarda Štorcha a Josefa Augusty, které čtenáři umožňují nahlédnout – řečeno názvem jedné z nich – do šera dávných věků. Doma jsme měli mnoho knížek, navíc můj otec vedl místní knihovnu, takže literatura byla přirozenou součástí mého života. Při přemýšlení o budoucím povolání jsem sice uvažoval o dráze lesníka a pak o studiu biologie, ale nakonec jsem se jaksi samozřejmě rozhodl studovat češtinu a historii.

Jak vzpomínáte na svá vysokoškolská léta na brněnské filozofické fakultě? Byl někdo, kdo vás k literární historii nasměroval? Máte pocit, že studium historie vám podkrylo něco, co byste bez něj v literatuře vnímal obtížněji?

Vysokoškolská léta řadím k nejkrásnějším obdobím svého života, byť ze společenského hlediska šlo o těžkou dobu. Na fakultě jsem navázal řadu přátelství, z nichž některá trvají dodnes, a stal se posluchačem mnoha výrazných osobností, které ovlivnily i mé odborné směřování. Z historiků bych jmenoval například Josefa Válku, Jaroslava Kudrnu, Bedřicha Šindeláře, Františka Mainuše nebo

Richarda Pražáka, z lingvistů Arnošta Lamprechta, Radoslava Večerku, Dušana Šlosara či Mirka Čejku. V postupném příklonu k literární historii sehráli svoji roli mí další učitelé: Josef Hrabák, František Tenčík, Milan Kopecký, Karel Palas nebo Milan Suchomel. Studium dějepisu mi pro dráhu literárního historika poskytl potřebný kontext, který bych si jinak musel vytvářet sám.

Literárněvědné bohemistice se věnujete více než čtyři desítky let: jak se z vašeho pohledu proměnila – jaké změny jsou k lepšímu a co se naopak příliš nedaří?

Zlom v této oblasti přinesl – tak jako v jiných sférách – rok 1989. Od počátku devadesátých let se na knižním trhu začaly objevovat překlady knih cizích literárních vědců, ale i díla našich badatelů, která nebyla v souladu s marxismem. Začali jsme více poznávat a též aplikovat starší i nové literárněvědné směry. Vyzvedl bych také nové a namnoze hlubší pohledy na jednotlivá období české literatury, manifestované v různých publikacích i v časopiseckých a sborníkových studiích. Těchto prací už je opravdu hodně, ale je otázka, kolik mají čtenářů, zda oslovují třeba studenty a učitele češtiny. Pokud se to nedaří, spíše bych uvažoval o malém zájmu studentů a učitelů o tyto práce, jakož i o odborné časopisy.

S vaší odbornou prací jsou spjati především tři prvorepublikoví autoři – Karel Čapek, Vladislav Vančura a Jiří Mahen. Všem se věnujete desítky let, publikovali jste o nich mnoho prací. Čím vás osobně tito spisovatelé zaujali?

O meziválečnou literaturu jsem se začal více zajímat během vysokoškolského studia. Nejvíce mě upoutal Vladislav Vančura: studium jsem zakončil diplomovou prací o soudobé kritické recepci jeho próz a této problematice jsem se věnoval i ve své rigorózní práci; obě práce vedl Josef Hrabák. Vančura mě zaujal svou tvorbou, jedinečným stylem i jako velká osobnost. S Jiřím Mahenem, který byl ostatně Vančurovým příbuzným, a s Karlem Čapkem i jeho bratrem Josefem to bylo podobné. Poznával jsem je také prostřednictvím memoárové literatury. Mimoto jsem měl vzácnou možnost poznat Ludmilu Vančurovou, Karlu Mahenovou nebo vnučku Josefa Čapka Kateřinu Dostálovou.

Uvedení autoři patří k nejznámějším tvůrcům, byť zřejmě Vančura s Mahenem v porovnání s Čapkem v širším povědomí už tolik nejsou. Nicméně všemi se badatelé soustavně zabývají již desítky let, pravidelně se připomínají jejich výročí apod. Přesto: myslíte, že je něco, nač u nich zapomínáme, co nedoceňujeme? A naopak: nehrozí

u nich již jistá vyčerpanost, zahlcení stereotypy? Zaznamenal jste nějaké přílišné zjednodušení nebo zkreslení jejich díla či odkazu, ať už u studentů nebo ve veřejnosti?

Ve vytváření povědomí o těchto osobnostech hrají důležitou roli školy, především výuka češtiny, ale také různé adaptace jejich děl. Samozřejmě ve hře je i síto času: ani z odkazu velkého spisovatele jím neprojde vše, což je přirozené. Rovněž je velký rozdíl v tom, co je v obecném povědomí a co znají badatelé. Zapomínání či nedoceňování odkazu významných autorů souvisí s jeho znalostí – zde bych vyzvedl jeho připomínání v jubilejních článcích, které umožňují upozorňovat na zapomínané složky. Stereotypní, zjednodušené nebo zkreslené vnímání velkých tvůrců včetně autorů, o nichž mluvíme, je časté a plyne opět z jejich malé znalosti. A tak se Mahen vnímá jako knihovník, u Vančury se stále omílá, že byl komunista a psal netuctovým jazykem, u Karla Čapka prózy a hry zastihují jeho publicistickou tvorbu.

Jsou podle vás v souvislosti s uvedenými autory ještě nějaká zásadní „bílá místa“ – něco, co by si žádalo zpracování?

O Jiřím Mahenovi, Vladislavu Vančurovi a Karlu Čapkovi toho bylo napsáno vskutku hodně, nelze pominout ani činnost spolků: Společnosti Jiřího Mahena, Spolku Vladislava Vančury a Společnosti bratří Čapků. Pochopitelně lze stále nacházet témata pro dílčí studie, pro srovnávací a kontextové práce. Pokud jde o nějaká „bílá místa“ či dluhy, bylo by třeba zpracovat bibliografie mahenovských, vančurovských a čapkovských prací napsaných za posledních třicet let. A jsou i dluhy ediční: především *Spisy Vladislava Vančury*, z jejichž čtrnácti plánovaných svazků vyšlo jen sedm.

Čemu dalšímu z meziválečné literatury by podle vás měla či mohla být věnována větší pozornost?

Protože jsem se hodně zabýval literární kritikou a literárními časopisy, například v kolektivní publikaci *Průhledy do české literatury 20. století* vydané roku 2000, vím, že právě z této sféry by bylo možno vytěžit ledacos. Mám na mysli studie věnované jednotlivým kritikům a edice jejich soudů, ale i studie o významných periodikách. Ač takové práce už existují (viz třeba monografie Tomáše Kubička o *Rozmachu*, *Tvaru* a *Akordu* z roku 2020), mohlo by jich být více.

Souhlasíte s názorem, že se význam české literatury ve světovém (evropském) kontextu od meziválečného období značně zmenšil a že dnes už de facto nemáme „světového“ autora?

Problematika postavení české literatury v širším kontextu je složitá. V meziválečném období byl slavný hlavně Karel Čapek, který se proslavil hrou *R.U.R.* a pozdějšími díly namířenými proti fašismu a nacismu, Jaroslav Hašek pronikal se svým *Švejkem* do světa postupně; někteří autoři však byli známí v evropských zemích. Dnes je vpravdě světovým spisovatelem Milan Kundera, ale z autorů žijících u nás už nikdo takový věru není. Sice občas čteme, že dílo toho či onoho prozaika nebo prozaičky bylo přeloženo třeba do osmi jazyků, ale je otázka, kolik ty překlady mají čtenářů.

Které autory – mimo meziválečné období, kterému se primárně věnujete – máte rád, ke kterým se případně vrátíte, a to z české i světové literatury?

Mnoho mých oblíbených autorů a děl náleží do meziválečných let, popřípadě s nimi souvisejí: mám na mysli třeba vzpomínky Vítězslava Nezvala, Jaroslava Seiferta, Bedřicha Fučíka nebo Františka Hrubína. Rád jsem četl knížky Miroslava Horníčka a soubory fejetonů Rudolfa Křesťana, z prozaiků bych uvedl Vladimíra Kórnera, z básníků Jana Skácela a svého spolužáka z filozofické fakulty Víta Slívu. K leckterým autorům se vracím z pracovních důvodů. Ze světové literatury se ve spojitosti se svou výukou zaměřuji na tvorbu z první poloviny 20. století. U nabídky současné české a světové literatury mi vadí obrovská nadprodukce: jejich budoucí historiky litují!

*Po Ludvíku Kunderovi jste dlouholetým předsedou Společnosti Jiřího Mahena, která mj. každý rok vydává zpravodaj *Milíř*, jehož jste hlavním redaktorem. Proměnilo se nějak poslání spolku od doby jeho založení? Jak vidíte jeho budoucnost? Co vám tato práce dává a co bere?*

Poslání Společnosti Jiřího Mahena se od jejího založení v roce 1993 nijak podstatně neproměnilo: stále jde o popularizaci Mahenova odkazu a o jeho rozvíjení v literatuře, divadle a knihovnictví. V roce 2012 se změnila podoba *Milíře*, který má charakter literárního sborníku a je určen nejenom členům spolku, nýbrž i řadě dalších lidí, včetně pedagogů a studentů; dostávají ho též kulturní instituce, jako jsou knihovny nebo literární památníky. Budoucnost spolku závisí

na tom, jak jeho dosavadní a případní budoucí členové budou ochotni pokračovat v dané činnosti. Redigování *Milíře* mě baví, byť mi bere spoustu času a sil. Velice mě však ubíjí dnešní byrokracie: to, co po nás požaduje třeba Krajský soud v Brně, je často až neuvěřitelné!

Dlouhá léta jste přispíval a stále přispíváte do časopisu Veronica, zaměřeného na ochranu přírody a krajiny. Jak jste se k této spolupráci dostal a proč ji považujete za důležitou?

Od dětství mám blízký vztah k přírodě, rád jsem četl knihy s přírodní tematikou. Znal jsem také Jaromíra Tomečka, o němž jsem často psal a jehož odkazu jsme s Janem Lacinou věnovali v roce 2008 sborník. A právě díky přátelství s již zesnulým krajinným ekologem Lacinou, synovcem malíře Bohdana Laciny, jsem se dostal ke spolupráci s *Veronikou*. Pokládám ji za důležitou kvůli jejímu zaměření, nadto je mi blízká svou kulturní dimenzí. Přispívám do ní od roku 1987 medailony autorů přírodní beletrie, recenzemi či fejetony.

Na začátku devadesátých letech jste krátce pracoval jako redaktor Lidových novin. Jak vzpomínáte na toto období?

Musím říci, že novinářem jsem byl již v letech 1977 až 1979 v *Rovnosti*. Měl jsem tu na starosti hlavně literaturu, což mi vyhovovalo. Postupně jsem tam vytvořil široký okruh recenzentů, sám jsem psal kromě recenzí jubilejní články a sloupky. Na jaře 1979 jsem odešel do brněnské pobočky Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV, ale do novin jsem psal dál, což mi bylo někdy vyčítáno: dokonce v jednom pracovním hodnocení stálo, že se věnuji efemérní publicistice na úkor vědy. V roce 1991 jsem přijal nabídku, abych přešel do *Lidových novin*, a to jako redaktor „revue otevřené kultury“ *ROK*. Dnes už málokdo ví, že *Lidové noviny* na počátku devadesátých let vydávaly řadu časopisů: *Dějiny a současnost*, *Literární noviny*, *Studentské listy*, *Kritický sborník*, *Analogon* či *150 000 slov* a také *ROK*. Tato revue se zrodila v kruhu Jana Skácela, který se scházel každé úterý v brněnské restauraci Bellevue. Existovala v letech 1990 až 1993 a navazovala na *Hosta do domu*. Po jejím zániku z finančních důvodů jsem ještě krátce setrval v brněnské redakci *Lidových novin*, která sídlila v Opletalově ulici. Redigoval jsem tu přílohu *Moravské listy*, ale to už nebylo ono, a tak jsem v roce 1993 dal novinařině vane.

Přesto stále publikujete i popularizační články, fejetony, eseje apod. Proč se tak rád vracíte k žurnalistice, čím je vám blízká? A jak jste s ní jako znalec někdejších vynikajících spisovatelů-novinářů spokojen dnes?

Moje psaní do novin a časopisů lze zdůvodnit tím, že v něm mohu uplatňovat svobodnou tvořivost, pro niž jsem paradoxně nacházel prostor i v sedmdesátých a osmdesátých letech. Dalším důvodem je to, že příspěvky v periodikách mají velkou čtenářskou obec, což je věc, kterou svoji novinářskou činnost zdůvodňoval i Karel Čapek. K novinářině jsem se svým způsobem vrátil během svého působení na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v letech 2006 až 2010. Mimo jiné jsem tam vedl seminář věnovaný spisovatelům, kteří byli zároveň žurnalisty, z nichž bych vyzvedl aspoň svého jmenovce Karla Poláčka. Jejich následovníků dnes moc není, ostatně spisovatelé do novin téměř nepišou. V dnešních periodikách sleduji úroveň fejetonů, která je vesměs nízká, přesto z nich jejich autoři a autorky vydávají knižní svazky ostošest!

Na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity působíte od roku 1994. Jak jste prožíval nástup na její půdu na pozadí dřívějšího působení na Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV?

Na této fakultě jsem už na žádost Jiřího Rambouska učil od roku 1990 externě. Vstup do role učitele jsem vnímal pozitivně, ostatně učitelem byl i můj otec a také už pradědeček. Moc se mi nestýskalo po ústavních letech hodně naplněných úmornou lexikografickou prací, odborné práce jsem psal dál. Spolupracoval jsem s Akademickým nakladatelstvím CERM, které vydávalo tehdy velmi žádané publikace pro učitele češtiny. Leč ke slovu přišlo i moje redaktorství: zhruba deset let jsem s Martinem Reissnerem redigoval časopis *Ladění*, věnovaný literatuře pro děti a mládež.

Patříte k nejoblíbenějším vyučujícím, získal jste opakovaně Cenu děkana a v roce 2015 Cenu rektora pro vynikající pedagogu. Jak vnímáte svou roli vysokoškolského učitele literatury? A jak se podle vás proměnili studenti od devadesátých let? Je těžší současné studenty zaujmout, zvláště pokud jde o literaturu první poloviny 20. století?

Svoji učitelskou roli vnímám jako možnost studenty zasvětit do dějin literatury v patřičném kontextu, ale snažím se mimoděk formovat i jejich postoje a přispívat k tomu, aby na svá studentská léta vzpomínali s láskou tak jako já.

Studenti jsou v něčem jiní než před dvaceti lety, je jich víc, méně čtou knihy a časopisy. V každém ročníku se však najde dost těch, kteří projevují zájem i o literaturu meziválečného období, a tak mám pocit, že moje práce má snad pořád smysl.

Děkuji vám za rozhovor.

Rozmlouval Marek Lollok

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.

